

HEIKKI IKÄHEIMO

Australialainen kiista filosofian hyödyllisyydestä

Kun Westminster-tyylinen vastakkainasetteluille viritetty parlamenttijärjestelmä yhdistetään australialaiseen suupalttiuteen ja kuvia kumartelemattomuuteen, tuloksena on poliittinen keskustelukulttuuri, joka suomalaisen konsensushakuisuuteen ja luterilaiseen itsekuriin tottuneesta muistuttaa ajoittain kapakkatappelua. Ja kun tähän muuttumattomaan perusasetelmaan yhdistetään vielä Rupert Murdochin suurimmaksi osaksi (2/3) omistama päivälehdistö sekä niin teollisuuden kuin ay-liikkeenkin massiivinen panostus poliittiseen lobbaukseen, ei ole yllättävää, että australialaisissa vaalikamppailuissa lentää kuraa.

Filosofia ja humanistiset tieteet päätyivät kurapaakun lentoreitille viime syksyn eli Australian kevään parlamenttivaaleissa, kun liberaalipuolueen edustaja Jamie Briggs nosti Australian Research Councilin toiminnan esimerkiksi silloisen hallituspuolue Laborin väitetyistä tuhlailevuudesta. Hänen mukaansa Suomen Akatemiaa vastaava Research Council jakaa rahaa enenevässä määrin ”hyödyttömille” ja ”naurettaville” tutkimusprojekteille.¹ Esimerkeiksi oli valittu neljä projektia, joista mainittiin vain otsikko tai projektin abstraktista napattu lause, jotka ilmeisesti oletettiin naurettaviksi tarkoitetun yleisön silmissä.

Yhdessä projektissa tutkittiin ”islamilaista tulkintoja seksuaalisuudesta ja seksuaalilääketeieteestä Egyptissä”. Toisessa puolestaan kysyttiin, ”kuinka kaupunkimedia kykenee vastaamaan ilmastonmuutoksen haasteisiin”. Kaksi muuta projektia olivat filosofian alalta: ensimmäi-

sessä päämääränä oli rakentaa ”parempi käsitys itseystestä” ja toisessa otsikkona ”Jumala Hegelin post-kantilaisessa idealismissa”. Jokainen projekteista oli helposti yhdistettävissä yksilöitävissä oleviin tutkijoihin, jotka joutuivat näin henkilökohtaisen julkisen hyökkäyksen kohteiksi – hyökkääjänä todennäköinen tuleva hallituspuolue.

Yliopisto poliittisten kamppailujen kenttänä

Osittain kyse oli vain poliittisesta *dog-whistlingistä*, jonka aiheena olisi voinut olla mikä hyvänsä pintapuolisesti katsottuna tuhlailevalta vaikuttava ja oletettavasti röhönaurut nostattava verovarojen käyttökohde. Toisaalta tässä vaaliretorisessa tempussa oli kaikuja syvemmistä asioista, jotka monet australialaiset filosofit, humanistit ja näitä aloja opiskelleet hyvin tunnistivat ja joihin he myös reagoivat voimallisesti lukuisissa lehti- ja nettikirjoituksissa. Ainakin kolme ilmiötä voidaan erottaa.

Ensinnäkin Australiaa määrittää Suomen tavoin vahva egalitaristinen eetos, jonka eräs kääntöpuoli on sen helppo käännettävyyden populistisessa poliittisessa retorikassa anti-intellektualistiseksi tieteen ja oppineisuuden pilkaksi. Tiedeväki nauttii muiden tavoin egalitarisesta pökkuroimattomuudesta ja mahdollisuuksien avoimuudesta mutta on samalla aina uudelleen pehmeä maali häikelemättömälle vaalipuheelle.

Toiseksi tiede ja erityisesti humanistiset tieteet ovat Australiassa Suomea näkyvämmiin politisoituja – jopa siinä määrin, että oikeisto- ja vasemmistohallitusten vuorottelulla katsotaan käytäväpuheissa yleisesti olevan

”Vanhoillisissa katolilaispiireissä elää vahva epäily filosofian ja humanististen tieteiden roolista väitetyssä länsimaisen (lue: kristillisen) sivilisaation alasajossa.”

vähintäänkin epäsuoraa vaikutusta Australian Research Councilin rahoituspäätöksiin. Julkisuudessa olleiden väitteiden mukaan John Howardin johtaman edellisen oikeistohallituksen opetusministeri perui verhojen takana veto-oikeudellaan rahoituksen useammalta humanististen alojen tutkimusprojektilta – väitetyksi sen vuoksi, että ne olivat hänen silmissään liian vasemmistolaisia. Briggsin mutapaakku ei siis voinut olla herättämättä ikäviä muistoja ja epäilyksiä. Ja kun liberaalien johtama oikeistokoalitio voitti nyt jälleen vaalit, yliopistoilla eletään tätä kirjoittaessa odotuksen tilassa sen suhteen, mitä seuraavilla rahoituskierroksilla tapahtuu.

Kolmanneksi, ja edelliseen liittyen, liberaalien puoluejohtaja ja pääministerikandidaatti (nyttemmin siis pääministeri) Tony Abbot tunnetaan nuoruudestaan vaikutusvaltaisen australialaisen katolisen intellektuellin, B. A. Santamarian (1915–1998), oppipoikana. Santamaria oli katolisen antikommunistisen työväenliikkeen voimahahmo, joka myöhemmällä iällään piti yliopistoja kommunismin vastaisen taistelun tärkeimpänä rintamana. Vanhoillisissa katolilaispiireissä elää vahva epäily filosofian ja humanististen tieteiden roolista väitetyssä länsimaisen (lue: kristillisen) sivilisaation alasajossa. Opiskeluaikanaan Sydneyn yliopistossa 70- ja 80-luvuilla papinuraa suunnitellut Abbot nähtiin eräänlaisena Santamarian soturimunkkina, joka onnistui tehokkaasti sabotoimaan vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen järjestäytymistä yliopistolla. Abbot on myöhemmin tunnustautunut Santamarian lähipiiriin kuuluneen Sydneyn ääri- vanhoillisen katolisen arkkipiispan George Pellin lähei-

seksi ystäväksi, eikä hän ole julkisesti ottanut etäisyyttä poliittiseen nuoruuteensa.

Briggsin heitto assosioitui näin vääjäämättä epäilyksiin, että poliittisesta menneisyydestään vaikeneva puoluejohtaja Abbot tarkastelee yliopistoja edelleen vuosikymmenten takaisista taisteluhaidoista. Yksityiskohtana mainittakoon, että Santamariaa lähellä olleet katoliset piirit vastustivat muutama vuosi sitten menestyksellä aloitetta tehdä filosofiasta yleinen kouluaine New South Walesin osavaltiossa. Keskeisenä perusteluna oli ajatus, ettei filosofia opeta, mikä on hyvää ja oikein, vaan pelkästään kyseenalaistamaan käsitykset hyvästä ja oikeasta.

Miksi filosofiaa?

Positiivisena tuloksena jupakasta ovat edelleen internetistä löytyvät lukuisat filosofien ja humanistien sekä näitä aineita opiskelleiden puheenvuorot, joissa he puolustavat filosofian merkitystä demokraattiselle yhteiskunnalle. Parhaiden joukkoon kuuluvat edellä mainitun ”Jumala Hegelin post-kantilaisessa idealismissa” -projektin johtajan, kansainvälisesti arvostetun Hegel-asiantuntija Paul Reddingin, sekä hänen entinen oppilaansa Daniel Stacey'n kirjoitukset.²

Redding puolustaa filosofiaa ”työnä käsitteiden parissa”. Käsitteet määrittävät ajatuksia ja niiden yhteyksiä, ja siten järkevä ajattelu ja puhe, niin yksityinen kuin julkinen, edellyttävät käsitteiden reflektiota, joka syvimmillään on filosofiaa. Filosofit työskentelevät tyypillisesti jumalan kaltaisten perustavanlaatuisien käsitteiden pa-

rissa. Juuri tässä mielessä filosofia on useimmiten pikemminkin ”puhdasta” kuin ”soveltavaa” tutkimusta. Kuka aivan vakavissaan väittää, ettei ole tarpeen selvittää jumalan käsitettä ja siihen liittyviä ajatuskulkua yhteiskunnassa, jossa uskonto ja käsitys jumalasta ovat tärkeässä asemassa ja kansakuntaa jakavien syvien kiistojen kohde? Tai ettei kannata tutkia perusteellisimmin aihetta pohitneiden filosofien jäsenyyksiä asiasta ja ottaa niistä oppia nykypäivään?

Reddingin kirjoitus noudattaa Kant-vaikutteisen nykyyhegeliläisen teorian (Robert Brandom, Terry Pinkard, Robert Pippin, Redding itse) ydinajatusta kollektiivisesta autonomiasta tai itsehallinnasta. Ihmisyhteisöt organisoivat elämäänsä käsittein. Tullakseen mahdollisimman täysivaltaisiksi ja vastuullisiksi yhteisöjen on kyettävä riittävästi selvittämään itselleen niitä käsitteitä ja käsitteiden välisiä yhteyksiä, jotka jäsentävät elämää ja ajattelua kyseisessä yhteisössä tai yhteiskunnassa. Filosofia on tästä syystä välttämätöntä aidosti itseään hallitsevalle demokraattiselle elämänmuodolle.

Stacey muotoilee saman asian käytännöllisemmästä näkökulmasta. Jokaisen poliittisen *sloganin* takana on (yleensä ääneen lausumaton) filosofinen argumentti, ja sen takana filosofinen teoria sosiaalisesta tai poliittisesta todellisuudesta, moraalisisista periaatteista, inhimillisestä motivaatiosta ja niin edelleen. Stacey viittaa Abbotin itsensä taustaan yhtäältä Santamarian sosiaalisesta katolilaisuudesta ja toisaalta thatcherismissa. Margaret Thatcherin poliittinen maailmankuva nojasi Friedrich Hayekin kaltaisiin talousfilosofeihin. Santamaria puolestaan ammentaa katolisen filosofian keskeisistä lähteistä, kuten Aristoteleelta ja Tuomas Akvinolaiselta.

”Melkeinpä kaikkien merkittävien poliitikkojen taustalta paljastuu filosofeja, kun hieman rapsuttaa pintaa”, Stacey kirjoittaa ja jatkaa, että filosofia on koulutusta johtajuuteen. Modernissa demokraattisessa politiikassa selviytyminen edellyttää filosofisen ajattelun taitoja. Reddingiä seuraten tämä ilmenee kykenä hahmottaa käsitteitä ja perusteita, joiden varassa itse kukin yksin tai muiden kanssa jäsentää ja organisoii ajatteluaan ja toimintaansa. Joka ei onnistu selvittämään oman ajattelunsa ja toimintansa periaatteita ja taustaoletuksia, ei pysty kantamaan aikuisen vastuuta niistä. Poliitiikan ammattilaisilta, jos keiltä, filosofista itsekritiikkiä on edellytettävä. Niinpä onkin Stacey mukaan outoa, että poliitikot kääntyvät ”nöyriä ja viisaita vanhempiaan” eli filosofiaa vastaan.

Ajattelu ja hyöty

Suomalaisillakin saattaa olla Australian filosofijupakasta ja sen synnyttämästä keskustelusta jotakin opittavaa. Filosofit ovat perinteisesti päässeet Suomessa suhteellisen vähällä oman työnsä yhteiskunnallisen merkityksen julkisessa perustelemissa. Niinpä ei ole ehkä yllättävää, ettei

asia ole aina kovin selvä heille itselleenkin. Yliopistojen kahvipöydissä kuulee joskus kovin yksioikoisen torjuvaa suhtautumista ajatustyön ”hyödyllisyyteen” ja tähän liittyen yksinkertaistavia ja idealisoivia ajatuksia filosofian ja humanististen tieteiden ”itseisarvosta”.

Filosofia voidaan käsittää Reddingin ja Stacey tavoin inhimillisen elämänmuodon itsereflektioksi, jonka avulla yksilöt, yhteisöt ja yhteiskunnat jäsentävät oman ajattelunsa, toimintansa, organisaatiomuotojensa, yhteistyönsä, luontosuhteensa, intressiensä, erimielisyyksiensä ja niin edelleen taustaoletuksia. Näin päästään paljon pidemmälle kuin turvauduttaessa yksinkertaisesti kahtiajakoihin ”hyöty vastaan hyödyttömyys” tai ”välinearvo vastaan itseisarvo”. Kenties seuraava Himas-jupakka tai vastaava voitaisiinkin hyödyntää sen kirkastamiseen – niin yliopistoissa kuin niiden ulkopuolella – miksi valistunut demokraattinen yhteiskunta ilman filosofiaa ja humanistisia tieteitä on mahdottomuus ja miksi tämän yhteiskunnan puolustaminen kuuluu filosofien ja humanistien keskeisiin tehtäviin.

Tämä on erityisen tärkeää nykytilanteessa. Toisaalta akateemisen tutkimuksen poliittinen ohjaus on Suomessakin selvästi valtiovallan tavoitteissa, ja toisaalta politiikan kentällä esiintyy monenlaista ääriaikehdintää, johon osallistujat harvoin täysin ymmärtävät mihin he ovat ryhtymässä tai mikä heitä täsmälleen liikuttaa. Filosofian anti demokraattiselle yhteiskunnalle ei voi rajoittua tämän tai tuon hallituksen asettamien tavoitteiden toteuttamiseen, mutta tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö se palvelisi monilla korvaamattomilla tavoilla tätä yhteiskuntaa.³

Viiiteet & Linkit

- 1 Jamie Briggsin pressitiedote:
<http://www.liberal.org.au/latest-news/2013/09/05/ending-more-labor%E2%80%99s-waste>
- 2 Paul Redding, filosofian professori, Sydneyn yliopisto:
<http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/sep/17/defence-philosophy-abbott>
Daniel Stacey, journalisti ja Reddingin entinen oppilas:
<http://www.dailylife.com.au/news-and-views/dl-opinion/how-philosophy-can-transform-you-20130909-2tem3.html>
Patrick Stokes, filosofian lehtori, Deakinin yliopisto:
<https://theconversation.com/waste-not-want-not-the-politics-of-why-philosophy-matters-17894>
Diego Bubbio, filosofian vanhempi lehtori, Länsi-Sydneyn yliopisto:
<http://www.newphilosopher.com/articles/is-philosophy-useful/>
Robert Sinnerbrink, filosofian vanhempi lehtori, Macquarieren yliopisto:
<http://www.theaustralian.com.au/higher-education/opinion/philosophys-contribution-to-society/story-e6fr-gcko-1226713506686#>
- 3 Kiitän Petteri Niemeä hyödyllisistä kommentista tekstin varhaisempaan versioon.